

ผลจากการยอมรับอัตลักษณ์ของประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการก่อให้เกิดความสงบ ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

นับตั้งแต่การปล้นอาวุธปืนจำนวนมากของราชการเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 ที่กองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ตามมาด้วยเหตุการณ์ “มัสยิดกรือเซะ” อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 ที่มีผู้เสียชีวิต 108 ศพ เหตุการณ์สลายการชุมนุมหน้า สถานีตำรวจภูธรตากใบ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2547 ทำให้มีผู้เสียชีวิตอีก 84 ศพนั้น นับได้ว่าปี พ.ศ. 2547 เป็นปีแห่งความรุนแรง สำหรับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจวบจนปัจจุบัน พ.ศ. 2562 นับรวมเวลา 17 ปี ปัญหายังคงอยู่

ในระดับนโยบายได้ปรับกลยุทธ์ในการแก้ปัญหา มีการฉีกแนวร่วมจากทุกฝ่าย ใช้ยุทธศาสตร์พัฒนา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นหลักชัยในการแก้ปัญหา ปัญหาได้ลดความรุนแรงลงบ้าง แต่ยังคงมีความไม่ปลอดภัยในพื้นที่ มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นตามจังหวัดความต้องการของผู้ก่อเหตุ มีการวิเคราะห์ถึงต้นเหตุของการก่อความไม่สงบไปในหลายทิศทาง โดยการแบ่งแยกดินแดนเป็นสาเหตุหนึ่ง สนับสนุนด้วยปัญหาอื่นๆ เช่น ยาเสพติด สินค้าหนีภาษีต่างๆ การโจรกรรม การขัดแย้งของการเมืองท้องถิ่น

ปัญหาของชายแดนภาคใต้ สามารถมีมุมมองได้หลายทาง แต่ เราควรวิเคราะห์ถึงปมทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับดินแดน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากประวัติศาสตร์จะแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เป็นอยู่ในอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ในมุมมองทางประวัติศาสตร์ที่ในอดีตมีการพูดถึงบ้าง แต่ปัจจุบัน มักไม่มีใครเอ่ยถึง คือ การปกครองของรัฐบาลกลางจากกรุงเทพมหานคร (ส่วนกลาง) ที่ขาดความเข้าใจต่อประชาชน วัฒนธรรม ประเพณี ชนชาติ ภาษา และศาสนาของปัตตานีและจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งยังไม่ได้พิถีพิถันคัดสรรข้าราชการทั้ง ทหาร ตำรวจ และพลเรือน ซึ่งมีความรู้ความสามารถที่ดีพอส่งไปประจำ ทำให้ปัญหาที่มีอยู่แล้ว กลับมีมากขึ้นๆ ทำให้ปัญหาเก่าที่เป็น “บาดแผลทางประวัติศาสตร์” ตกค้างอยู่และถูกหยิบยกนำกลับมาเป็นปัญหาใหม่ รวมทั้งปัญหาการคอร์รัปชัน ปัญหาการทอดทิ้งดินแดนเหล่านี้มาเป็นเวลานาน ขาดการพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมอย่างแท้จริง กลายเป็นปัญหาหมักหมม ก่อให้เกิดสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้ก่อความไม่สงบในเวลาต่อมา

ราชอาณาจักรไทยประกอบขึ้นด้วยดินแดนที่เคยเป็นรัฐโบราณ และหัวเมืองประเทศราชในอดีต ผนวกรวมกันขึ้นเป็นรัฐสมัยใหม่ที่มีอาณาเขตพรมแดนที่แน่นอน เช่น การรวมล้านนา (เชียงใหม่) ลำปาง (เขลางนคร) ลำพูน (หริภุญชัย) มาเป็นภาคเหนือ นครศรีธรรมราช (ตามพรลิงค์และศรีวิชัย ซึ่งรวมปัตตานี ด้วย) มาเป็นภาคใต้ สำหรับ ปัตตานี เคยเป็นอาณาจักรโบราณที่มีความรุ่งเรืองมาก ในช่วงตรงกับตอนต้นของสมัยอยุธยา ปัตตานีมีการปกครองตนเองแบบรัฐสุลต่าน เป็นเมืองท่าและจุดยุทธศาสตร์สำคัญด้านชายฝั่งทะเลตะวันออกของแหลมทอง หรือแหลมมลายู เป็นคู่แข่งสำคัญของนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นเมืองเอกของอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ทำให้ทั้งอยุธยาและรัตนโกสินทร์ต่างต้องแผ่อำนาจลงไปควบคุมปัตตานีเอาไว้ให้ได้ ในแง่ของชนชาติหรือกลุ่มเชื้อสายมลายู ที่ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมนับถือศาสนาอิสลามของแหลมทองนั้น มีศูนย์กลางที่สำคัญ คือ “อาณาจักรมะละกา” และ “อาณาจักรปัตตานี” อยุธยาได้แผ่อำนาจลงไปคุมทั้งปัตตานีและมะละกา พยายามให้รัฐมลายูมุสลิมทั้งสองตกเป็น “ประเทศราช” ซึ่งอยุธยาทำได้สำเร็จ คือ ปัตตานียอมรับความมีอำนาจที่เหนือกว่าของอยุธยา แต่บางครั้งเมื่อมีโอกาสก็ก่อการ “ขบถ” ต่อสู้มาเป็นเวลานานร้อยละปี สำหรับอาณาจักรมะละกา นั้น พ้นอำนาจอยุธยาไปได้ เพราะได้รับการสนับสนุนจากจีน ให้ปลอดจากอำนาจอยุธยา โดย “ซำปอกง” หรือแม่ทัพเรือ “เจิ้งเหอ” ในสมัยราชวงศ์หมิง มะละกาจึงสามารถตั้งตัวเป็นอาณาจักรและเมืองท่าที่ปลอดจากอำนาจของไทยไปได้ จนกระทั่งโปรตุเกสมายึดครอง เมื่อ ค.ศ. 1511 ทั้งนี้ มาเลเซียถือว่า “มะละกา” คือยุคทองอันรุ่งเรืองของตน ในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ทั้งสองอาณาจักรก็อ้าง “อำนาจอธิปไตย” เหนือปัตตานีและรัฐมลายูอื่นๆ ไม่ว่าจะ เป็นเคตะห์ (ไทรบุรี) กลันตัน ตรังกานู และปะลิส ให้ยอมรับเงื่อนไขของการเป็น “ประเทศราช” ต้องส่ง “ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง” หรือที่เรียกในภาษามลายูว่า “บุหงามาศ” มาเป็นเครื่องบรรณาการ และยอมรับรูปแบบ “รัฐประเทศราช” (แบบเดียวกับที่ล้านนา เชียงใหม่ หรือ ล้านช้าง เวียงจันทน์ ตลอดจนกัมพูชาก็ต้องถูกทำให้ยอมรับ)^{1,2}

ในรูปแบบของการปกครองแบบ “ประเทศราช” นี้ ทั้งปัตตานีและรัฐสุลต่านมลายูตอนเหนือ (รวมทั้งล้านนา ล้านช้าง และกัมพูชา) ก็ยังมีผู้ปกครองของตนเอง

(เจ้าผู้ครองนคร หรือแล้วแต่จะเรียกกันในแต่ละท้องถิ่น) มีสุลต่าน มีกฎหมาย ศาสนา และ วัฒนธรรมของตัวเอง โดยเมืองหลวง ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับด้านกิจการภายใน เรียกได้ว่ามี ลักษณะของการปกครองแบบ “กระจายอำนาจ” และรับรองความเป็น “ท้องถิ่น” ทั้งในแง่ ของศาสนา และวัฒนธรรม ต่อมา เมื่อมี “การปฏิรูป” การปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มี การตั้ง “มณฑลเทศาภิบาล” ขึ้น ประเด็นหลักของ “การปฏิรูป” คือ การยกเลิกความเป็น อิสระหรือการกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่น ยกเลิกศักดิ์และสิทธิ์ของบรรดาเจ้า เมืองประเทศราช (เจ้าผู้ครองนครหรือสุลต่าน) ทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นเชียงใหม่หรือ เจ้าเมืองต่างๆ ในล้านนา (แพร์ น่าน ลำพูน ฯลฯ) หรือในภาคอีสานก็ตามถูกยกเลิก ดังนั้น วงศ์ของสุลต่านปัตตานี ก็ถูกยกเลิกไปด้วย (สุลต่านปัตตานีองค์สุดท้ายถูกจับไปกักขังที่ พิษณุโลก) แต่วงศ์สุลต่าน ของ รัฐเคดาห์ กลันตัน ตรังกานู ยังคงมีอยู่เนื่องจาก ตกไปอยู่ใน ครอบครองเป็น “เมืองขึ้น” ของอังกฤษตามข้อตกลงกับราชสำนักกรีตันโกสินทร์ของรัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2452³ การปฏิรูป และ “รวมอำนาจศูนย์กลาง” ที่กรุงเทพฯ และมหาดไทยนั้น กระทบกระเทือน ต่อสถานะกับ “ศักดิ์และสิทธิ์” ของ “ผู้นำท้องถิ่น” ทำให้ใน ช่วงดังกล่าวมีการต่อต้านอย่างรุนแรงและเกิด “กบฏ ร.ศ. 121” พร้อมๆ กันถึง 3 จุด คือ “ขบถผู้มีบุญภาคอีสาน” “ขบถเงี้ยวเมืองแพร์” และ “พระยาแขก 7 หัวเมืองคบคิดขบถ” ในปี พ.ศ. 2445 ซึ่งรัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ ใช้กำลังทหารและอาวุธสงครามปราบปราม อย่างรุนแรงและเด็ดขาด ใน พ.ศ.2475 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การปกครอง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังเหมือนเดิม ข้าราชการจากส่วนกลาง ถูกส่งไปปกครองแบบ ผู้ปกครอง คอยเป็นหูเป็นตา แทนส่วนกลางว่าจะมีการแข็งเมืองหรือเป็นกบฏหรือไม่ แต่ ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาหรือดูแลประชาชนในท้องถิ่น ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความ พยายามที่จะแก้ไขและทำความเข้าใจกับปัญหาจังหวัดชายแดนเหล่านี้ เช่น มีการนำ ตำแหน่ง “จุฬาราชมนตรี” กลับมาในฐานะเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ในเรื่องของ ชนชาวมุสลิม ซึ่ง ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเป็นนายกรัฐมนตรีในระยะหนึ่ง ได้แต่งตั้งนายแช่ม พรหมยงค์ ให้ดำรงตำแหน่งนี้ ดำเนินนโยบายประนีประนอม มองให้เห็นถึงความแตกต่างและยอมรับทางศาสนา ความ เชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ดังจะเห็นได้จากการดำเนินการติดต่อกับ ผู้นำของท้องถิ่น เช่น กรณีของ “หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์”

ความพยายามประนีประนอม สะดุดหยุดลงเมื่อ มีการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ข้อเสนอและบทบาทของ “หะยีสุหลง” ถูกกล่าวหาว่าเป็น “กบฏ” ต้องการ “แบ่งแยกดินแดน” หนึ่ง ตำแหน่ง “จุฬาราชมนตรี” ก็ยังถูกลดฐานะเป็นเพียง “ที่ปรึกษาของ รมต. มหาดไทย” และไร้ความหมายไปโดยปริยาย ความละมุนละม่อม และการยอมรับในความ “แตกต่าง” ทาง เชื้อชาติ ภาษา และ ศาสนา หรือ รวมเรียกว่า อัตลักษณ์ ควรต้องนำมาศึกษาและพิจารณาอย่างจริงจัง เรื่องอัตลักษณ์นี้ เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ยุ่งยาก และซับซ้อน แต่ก็ต้องทำถ้าเราต้องการจะหลีกเลี่ยง “โศกนาฏกรรม” ของชาติบ้านเมือง และยิ่งไปกว่านั้น คือของ “มนุษยชาติ” ที่อยู่เหนือสิ่งอื่นใด⁴

อัตลักษณ์ของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

คำว่า **อัตลักษณ์** (อ่านว่า อัด-ตะ-ลัก) ประกอบด้วยคำว่า อัด (อัด-ตะ) ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับ ลักษณ์ ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว คำว่า อัตลักษณ์ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า identity (อ่านว่า ไอ-เด็น-ตี-ตี้) หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ สังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง เช่น ชุมชนมอญ ชุมชนฮินดู มีอัตลักษณ์ของตนเอง หรือ โลกาภิวัตน์ทำให้อัตลักษณ์ของสังคมไทยเปลี่ยนไป⁵

ประวัติความเป็นมา เชื้อชาติ ศาสนา และภาษา หรือที่เรียกว่าอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่ จึงเป็นเรื่องของความเชื่อของคนที่แตกต่างกัน โดยความขัดแย้งรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรากเหง้ามาจากความเชื่อของทั้งสองฝ่ายว่า ศาสนาและวัฒนธรรมของตนนั้นเหนือชั้นกว่าศาสนาและวัฒนธรรมของคนอื่น สาเหตุความขัดแย้งเกิดจากความแตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์ ภาษา และความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ที่กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ นำมาใช้เป็นข้ออ้างในการปลุกกระดมให้เกิดความรุนแรงได้ เมื่อชนกลุ่มใหญ่ไม่ยอมรับความแตกต่างของชนกลุ่มน้อย แต่พยายามครอบงำพวกเขา ความขัดแย้ง จึงรุนแรงอย่างไม่มีที่สิ้นสุด⁶

ศาสนาอิสลาม ทำให้ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความแตกต่างจากภูมิภาคอื่นๆ ของไทย ซึ่งต่างก็มีอัตลักษณ์ของตนเองเช่นกัน และเมื่อสืบค้นถึงความต้องการให้ยอมรับอัตลักษณ์ของคนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะพบว่า ข้อเรียกร้องของหะยีสุหลง จะถูกนำมา

อ้างอิงเสมอ **หะยีสุหลง** คือ นักเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของไทย มีบทบาทโดดเด่นขึ้นมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะที่ก่อนหน้านี้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความพยายามดูดกลืนอัตลักษณ์ของคนท้องถิ่นด้วยการใช้มาตรการบีบบังคับ จนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ชาวมลายูมุสลิม หะยีสุหลงได้เคยกล่าวถึงปัญหาที่ชาวบ้านในสี่จังหวัดภาคใต้ต้องตกเป็นเหยื่อของเจ้าหน้าที่ไทยเอาไว้ว่า “ราษฎรในขณะนั้นถูกเจ้าหน้าที่กดขี่เป็นอย่างมาก หากมีอะไรที่ไม่พอใจก็ใส่ร้ายให้เป็นคดีผิดกฎหมาย โดยจับกุมพาไปยังที่กลางทาง และใส่ร้ายว่าต่อสู้เจ้าหน้าที่...เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนั้นมิใช่เกิดแก่คน 2-3 คน แต่เป็นสิบๆ คนในทุกอำเภอ ถ้าหากเราไปเจรจาโดยดีถูกต้องตามกฎหมายหรือขอร้องต่อหัวหน้าเจ้าหน้าที่ ผู้ที่ไปเจรจานั้นก็จะโดนข้อหาหนักยิ่งขึ้น...” การร้องเรียนของชาวบ้านหลายรายทำให้รัฐบาลของพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ จัดตั้งคณะกรรมการสอดส่องภาวการณ์ใน 4 จังหวัดภาคใต้ขึ้นในวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2490 เพื่อสืบสวนและเสนอแนะปรับปรุงสถานการณ์ปัญหาให้ดีขึ้น และกำหนดให้คณะกรรมการชุดดังกล่าวลงพื้นที่ในเดือนเมษายนปีเดียวกัน ด้านผู้นำชาวมุสลิมเมื่อทราบข่าวก็ได้ประชุมกันเพื่อหาข้อสรุปในการยื่นข้อเรียกร้องไปยังฝ่ายรัฐบาลโดยมีหะยีสุหลงเป็นตัวแทนในการยื่นข้อเรียกร้องซึ่งมีทั้งสิ้น 7 ข้อ ซึ่งสรุปได้ว่า นอกจากเรียกร้องในด้านอัตลักษณ์ คือ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา แล้ว ยังมีในด้านการเมืองการปกครองด้วย ข้อเรียกร้อง 7 ข้อ นั้น ได้แก่

- 1.ขอให้ปกครอง 4 จังหวัดนี้เป็นแคว้นหนึ่ง โดยมีผู้ดำรงตำแหน่งอย่างสูงให้มีอำนาจในการศาสนาอิสลามมีอำนาจแต่งตั้งและปลดข้าราชการได้และต้องเป็นมุสลิมใน 4 จังหวัด
- 2.การศึกษาในชั้นประถมต้นจนถึงชั้นประถม 7 ให้มีการศึกษาภาษามลายูตลอด
- 3.ภาษาที่เก็บได้ให้ใช้ภายใน 4 จังหวัดเท่านั้น
- 4.ในจำนวนข้าราชการทั้งหมดขอให้มีข้าราชการชาวมลายูร้อยละ 80
- 5.ขอให้ใช้ภาษามลายูควบกับภาษาไทยเป็นภาษาราชการ
- 6.ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีเอกสิทธิ์ออกระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติการศาสนาอิสลามโดยความเห็นชอบของผู้มีอำนาจสูงสุด
- 7.ให้ศาลรับพิจารณาตามกฎหมายอิสลาม แยกจากศาลจังหวัด มี โต๊ะกาลี (กอฎี หรือ ตะโต๊ะยุติธรรม) ตามสมควร และมีเสถียรภาพในการพิจารณาชี้ขาด

ด้านรัฐบาลไทยของ พลเรือตรี ถวัลย์ ดำรงนาวาสวัสดิ์ ตอบรับในบางข้อ เช่น เห็นควรให้มีการสอนภาษาขามลาญส์ปดาค์ละ 5 ชั่วโมง และเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของขามลาญให้มีคุณสมบัติที่จะเข้ารับราชการได้ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มจำนวนข้าราชการเชื้อสายขามลาญให้มีสัดส่วนที่สูงขึ้นได้ แต่ไม่เห็นด้วยกับการจัดรูปแบบการปกครองรูปแบบมณฑล เพราะจะเป็นการแบ่งแยกในด้านการศาล รัฐบาลก็กำลังจะแต่งตั้งคณะตุลาการเพื่อวินิจฉัยคดีทางศาสนาอิสลามอยู่แล้ว ไม่เห็นด้วยกับการให้แยกศาลพิจารณาคดีทางศาสนาอิสลามออกจากศาลจังหวัด เมื่อข้อเรียกร้องไม่ได้รับการตอบสนอง หะยีสุหลงจึงได้ยกระดับการกดดันด้วยการจัดการชุมนุมให้ชาวบ้านคำนึงถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ของขามลาญ จนพัฒนาไปเป็นกลุ่มต่อต้านรัฐบาลอย่างเต็มรูปแบบ แต่ไม่ได้มีความประสงค์จะแยกตัวออกจากประเทศเพียงแต่มีวัตถุประสงค์อยู่ 2 ประการคือ เพื่อก่อตั้งสิทธิให้แก่ขามลาญ เผ่าพันธุ์ขามลาญให้เจริญมั่นคงอยู่ชั่วนาน และ เพื่อก่อตั้งแคว้นขามลาญ โดยต้องการมีอำนาจที่จะจัดระเบียบแคว้นเสียเองตามขนบธรรมเนียมขามลาญ ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลไทย ในช่วง เดือนธันวาคม พ.ศ.2490 รัฐบาลได้เชิญให้ ตนกุมะไฮยิดดิน ทายาทของรายาเมืองปัตตานีคนสุดท้ายมาร่วมปรึกษาราชการ เมื่อหะยีสุหลงทราบข่าวจึงเห็นว่าเป็นโอกาสดีที่ควรให้ ตนกุมะไฮยิดดิน ได้เป็นตัวแทนของชาวปัตตานีในการเจรจากับรัฐบาลไทย โดยได้จัดทำหนังสือ “ฉันทานุมัติ” ลงวันที่ 5 มกราคม 2491 ขึ้น เพื่อบอกให้กับ ตนกุมะไฮยิดดิน และนั่นก็ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้หะยีสุหลงถูกจับกุม โดยไม่ยอมให้เขาได้รับการประกันตัวและฟ้องเขาด้วยข้อหา “ตระเตรียมและสมคบกันคิดการจะเปลี่ยนแปลง ราชประเพณีการปกครอง และเพื่อให้เอกราชของรัฐเสื่อมเสียไปและเพื่อให้เกิดเหตุร้ายแก่ประเทศจากภายนอก” และยังมีคำสั่งให้ย้ายตัวเขาไปรับการพิจารณาคดีที่ นครศรีธรรมราช จนสร้างความไม่พอใจให้กับขามมุสลิมขามลาญเป็นอย่างมาก ดังนั้นเองความเป็น “ขามลาญ” จึงก่อรูปและทำหน้าที่ในลักษณะของความเป็นชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์ขึ้นมา เป็นความรู้สึกร่วมของคนในพื้นที่ในการใช้ความเป็น “ขามลาญ” เพื่อต่อสู้กับวาทกรรมและนโยบายเชิงบูรณาการของรัฐที่มีเรื่อยมา⁷

อัตลักษณ์ ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ถูกเรียกร้องผ่าน หะยีสุหลง เป็นครั้งแรก อย่างเป็นระบบ สะท้อนให้เห็นความต้องการ การยอมรับ อัตลักษณ์ของคนเชื้อสายขามลาญใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีศาสนาอิสลาม เป็นแกนสำคัญที่ยังทำให้อัตลักษณ์ความ

เป็นมลาอูยังคงอยู่ ไม่เหมือนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่นับถือศาสนาพุทธ ความเชื่อ วัฒนธรรมดั้งเดิม ได้ถูกลอมรวมโดยพระพุทธศาสนา

กว่าร้อยละ 80 ของชาวมุสลิมอาศัยอยู่ในภาคใต้ โดยเฉพาะ ใน 5 จังหวัดชายแดน (นราธิวาส ปัตตานี ยะลา สตูล และสงขลา) มีมุสลิมคิดเป็นเกือบสองในสาม (ร้อยละ 64) ของมุสลิมทั้งหมดในประเทศไทย นราธิวาสเป็นจังหวัดที่มีมุสลิมอยู่เป็นจำนวนมากที่สุดของภาคใต้และของประเทศไทย รองลงมาคือ ปัตตานี สงขลา และยะลา⁸ การที่สังคมมุสลิมยึดหลักการปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเหนียวแน่น ทำให้เกิดความแตกต่างจากสังคมไทยทั่วไป เมื่อข้าราชการจากส่วนกลางลงไปปกครอง ก็ปล่อยให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมไปตามหลักศาสนา ทำให้ชุมชนมุสลิมมีความแตกต่างในอัตลักษณ์จากชุมชนไทยอย่างชัดเจน

ศาสนาอิสลาม ไม่ใช่แค่ศาสนา แต่คือ วิถีชีวิต ความศรัทธา ข้อบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติ และจริยธรรม เป็นธรรมนูญสำหรับมนุษย์ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิตส่วนตัวและสังคม เป็นธรรมนูญที่ครอบคลุมทุกด้าน ไม่ว่าจะในด้านการปกครอง หรือ เศรษฐกิจ ศาสนวินัย นิติศาสตร์และมีการพิพากษา ซึ่งทำให้กลุ่มคนที่เป็นมุสลิม มีวัฒนธรรมและการปกครอง เป็นในแนวทางของศาสนาอิสลาม ภายใต้คัมภีร์ของ อัลลอฮ์ ตลอดเวลา ในด้านการเมืองการปกครองนั้น เกี่ยวข้องกับหลักของศาสนาอิสลามอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ หลักของศาสนาอิสลาม คือ หลักการปกครองชุมชนด้วย กล่าวคือ มุสลิมเป็นศาสนิกชนที่มีชีวิตผูกพันกับหลักธรรมคำสอนของศาสนาเป็นอย่างมาก เพราะอิสลามเป็นตั้งแนวทางในการดำเนินชีวิตและเป็นแนวทางที่ได้รับการชี้แนะจากพระผู้เป็นเจ้า ทำให้สังคมมุสลิมมีแนวทางการปกครองสังคมที่แตกต่าง ชัดแย้งกับหลักการบริหารราชการแผ่นดินของส่วนกลางหรือการปกครอง ในรูปแบบประชาธิปไตยทั่วไป โดยลักษณะพื้นฐานของรัฐอิสลาม ไม่มีประชาชนคนใดในรัฐจะอ้างอำนาจอธิปไตยได้ พระเจ้าเท่านั้นที่มีอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง ประชาชนเป็นเพียงประชากรของพระองค์ พระเจ้าเป็นผู้ออกกฎหมาย อำนาจในการออกกฎหมายอันสมบูรณ์นั้นอยู่ที่พระองค์ รัฐอิสลามต้องสถาปนาขึ้นบนกฎหมายที่วางไว้โดยพระเจ้าโดยผานศาสดาของพระองค์ รัฐบาลในรัฐอิสลามทำหน้าที่บริหารประเทศไปตามนโยบายภายใน ขอบเขตของชารีอะฮ์ เมื่อมีปัญหาขัดแย้ง อำนาจตุลาการก็ต้องตัดสินไปตามขอบเขตของชารีอะฮ์ ซึ่งทำให้เกิด

ข้อเรียกร้อง ในด้านอัตลักษณ์ของการเมืองการปกครอง เช่น ต้องให้ผู้ดำรงตำแหน่งอย่างสูงในศาสนาอิสลาม ของมุสลิมใน 4 จังหวัด มีอำนาจแต่งตั้งและปลดข้าราชการออกได้ ขอให้ข้าราชการชาวมลายูร้อยละ 80 สิทธิออกกระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนา ให้ศาลรับพิจารณาตามกฎหมายอิสลามแยกจากศาลจังหวัด และมีเสถียรภาพในการพิจารณาชี้ขาด ซึ่งแตกต่างจากการปกครองของไทยในปัจจุบัน^{9,10}

ในเรื่องของชาติพันธุ์ ในคริสต์ศตวรรษที่ 9 อิสลามได้มาถึงฝั่งมะละกาแล้ว และได้ขยายขึ้นสู่ทางเหนือพร้อมกับการขยายอาณาเขต เผยแพร่มาถึงปัตตานี และหลายจังหวัดของประเทศไทย จนถึงนครศรีธรรมราช และด้วยภูมิประเทศที่เอื้อต่อการเป็นเมืองท่า จึงมีผู้คนต่างชาติต่างภาษามาตั้งหลักแหล่งผสมผสานกับประชาชนพื้นเมืองเดิม เช่น มลายู อาหรับ เปอร์เซีย อินเดียใต้ ชาว ซึ่งในทางชาติพันธุ์จะเห็นได้ชัดว่า คนจำนวนมากใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะ ผิวดำเข้ม ผมหยิก หรือเราเรียกว่า คนแขก ซึ่งทำให้เห็นความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์อย่างชัดเจน¹¹

ในเรื่องของภาษามลายู นักมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา นับรวม “ภาษา” อยู่ในความเป็นอัตลักษณ์ ที่มีความสำคัญในการสร้างและเชื่อมสำนักของกลุ่มหรือชาติพันธุ์ ผ่านพิธีกรรม การมีความทรงจำร่วมทั้งทางประวัติศาสตร์ ชื่อกลุ่ม แง่คิดดังกล่าวนี้ทำให้เห็นถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ทางภาษา ที่มักใช้เป็นเครื่องมือบ่งชี้ว่าเราเป็นใคร อยู่กลุ่มไหน บอกความเชื่อและชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันด้วย ภาษามลายูนั้นได้ฝังรากใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก่อนที่พ่อขุนรามคำแหงจะมีการประดิษฐ์อักษรไทยเสียอีก ภาษามลายูจึงแสดงถึงความเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ของ คนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และ ยะลา ใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน เป็น 2 ลักษณะด้วยกัน คือเป็นภาษามลายูมาตรฐาน ใช้อักษรอาหรับในการเขียน “เรียกว่าตัวยารวี” ซึ่งใช้ในด้านวิชาการศาสนา ผ่านโรงเรียนตาดีกา ปอเนาะ และสกูละห์ (โรงเรียน) ลักษณะที่สอง คือการใช้ภาษามลายูถิ่นที่ใช้พูดในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นภาษาพูดที่ย่อมาจากภาษาเขียนอีกทีหนึ่ง และเป็นที่น่าสนใจโดยทั่วไปในการสื่อสารของผู้คนในสังคม ภาษามลายูได้ลงลึกในความรู้สึกนึกคิดของผู้คนอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นคนชน วรรณคดี ปรัชญาชีวิตหรือการเรียกชื่อสิ่งต่างๆ ที่สำคัญคือ ภาษามลายู ได้กลายเป็นภาษาของ

ศาสนาอิสลาม เนื่องจากผู้คนเรียนรู้ศาสนาอิสลามผ่านตำราที่เป็นภาษามลายูถิ่นปัตตานี (ตัวยาว) ซึ่งอ่านเหมือนกับภาษาอาหรับในคัมภีร์อัลกุรอาน จึงทำให้ภาษามลายูถูกมองในแง่ศาสนาไปด้วย เมื่อภาษามลายูท้องถิ่นปัตตานีถูกมองในแง่ที่สัมพันธ์กับศาสนาจึงแทบจะเป็นไปไม่ได้ถ้าจะให้ประชาชนลืมหรือสลัดทิ้งภาษานี้ไป การทิ้งภาษาก็เท่ากับสลัดทิ้งส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของเขา ความเป็นชาติพันธุ์ จะปรากฏให้เห็นเมื่อผู้คนใช้ภาษามลายูในการสื่อสาร และเป็นจุดร่วมที่ผู้คนเหล่านั้นจะนิยามตนเองว่าเป็นคนมลายู ซึ่งการเรียกตนเองเช่นนี้ อาจทำให้รัฐบาลไทยที่ส่วนกลาง เกิดความไม่สบายใจ เนื่องจากไม่เป็นไปตามแนวทางการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ ที่ต้องมีความเป็นหนึ่งเดียว ทั้งชาติใช้ภาษาทางการภาษาเดียว มีอุดมการณ์สร้างเอกภาพและบูรณาการกลุ่มคนที่หลากหลาย ชาติพันธุ์ ด้วยการหลอมรวมสำนึก ชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เป็นชาติไทย ด้วยการถ่ายทอดผ่านแบบแผนของภาษาเขียนไทย ผ่านระบบการศึกษาไทยและภาษาไทย

ภาษาและการศึกษา เป็นสิ่งแรกๆ ในการช่วงชิงการสร้างอัตลักษณ์ การยอมรับ และการควบคุม จัดระเบียบให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประเทศไทยพยายามที่จะลดทอนภาษามลายูให้กลายเป็นเพียงภาษารอง โดยการใช้อำนาจบริหารในการปรับเปลี่ยนและตั้งชื่อหมู่บ้าน ชุมชน ถนนหนทาง และสถานที่สำคัญๆ ใน 3 จังหวัดจากเดิมที่ผู้คนเรียกอีกภาษาหนึ่งและถูกใช้ชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่ง อาทิ ชื่อ เรียก “ปาตานี” เป็น “ปัตตานี” ยีอริง เป็นยะหริ่ง จาก ยาลอ เป็นยะลา มีอนารา เป็น นราธิวาส ตุง เป็น หนองจิก ตีบอ เป็น เทพา ถ้าคำว่า ปาตานีดารุสซาลาม คือ อาณาจักรในอดีต การใช้คำว่า “ปาตานี” จึงหมายถึง ประชากรในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งประกอบด้วย คนจีน คนสยาม คนชวา คนยุโรป คนญี่ปุ่น คนอาหรับ และคนอินเดีย สังคมปาตานี ซึ่งมีความเป็นพหุวัฒนธรรม ทั้งทางศาสนา และชาติพันธุ์ เป็น บทสะท้อนของ “ความเป็นมลายู” ซึ่งควรยอมรับ¹²

นอกจากนี้ การต่อรองของคนมลายูที่เห็นได้ชัดอีกประการ คือ **การแต่งกาย** การแต่งกายของผู้นับถือศาสนาอิสลามจะมีการแต่งกายอย่างมิดชิด โดย การแต่งกายของจะนุ่งห่มปกคลุมจากสะดือไปจนถึงหัวเข่า ในขณะที่ผู้หญิงจะต้องปกปิดทุกส่วนให้เหลือเพียง ใบหน้าและฝ่ามือ สำหรับมุสลิมมลายูจะมีชุดแต่งกายประจำกลุ่มที่เรียกว่า “ชุดตะโล๊ะบลาจ” สำหรับผู้ชาย และ “ชุดกูรง” สำหรับผู้หญิง และมีการฟื้นฟูอิสลามแบบอาหรับใน 3 จังหวัด

ชายแดนภาคใต้ ทำให้รูปแบบการแต่งกายแบบอาหรับด้วย เช่น มีการใช้ชุด “โຕ้บ” ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายแบบอาหรับ ซึ่ง “โຕ้บ” มีความหมายแฝงในสัญลักษณ์บ่งบอกถึงความเคร่งศาสนา ดังจะเห็นได้จากผู้รู้ทางศาสนาที่ส่วนมากจะใส่โຕ้บในชีวิตประจำวัน ภายหลังมีการรณรงค์ให้คนมลายูหันมาแต่งกายในชุดมลายูกันอีกครั้ง เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นมลายู เป็นการต่อรองด้วยวัฒนธรรมการแต่งกายที่ทำทลายอย่างยิ่ง เป็นส่วนย่อยของการต่อรองระหว่างความเป็นมลายูนิยมกับรัฐไทยเลยทีเดียว¹³

แนวทางที่จะทำให้เกิดการยอมรับในอัตลักษณ์ที่แตกต่าง

แนวทางที่จะทำให้เกิดการยอมรับในอัตลักษณ์ที่แตกต่าง^{14,15} คือ การเปลี่ยนกรอบแนวคิดความเป็นรัฐชาติ การต้องยอมรับในอัตลักษณ์ที่แตกต่าง การต้องยอมรับในความหลากหลายของชาติพันธุ์ในอาณาเขตของรัฐชาติไทย การให้การศึกษาที่เป็นสากล เรียนวิชาสามัญ ให้พร้อมประกอบอาชีพ ให้เรียนศาสนาเพื่อแสดงออกถึงการยอมรับทุกศาสนาตามความเชื่อ การบังคับให้เรียนภาษาไทย อังกฤษ และมลายูไปพร้อมกัน เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ ไม่รู้สึกถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา การสร้างโอกาสให้เยาวชนเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยไม่ต้องจ่ายเงิน และการพัฒนาเศรษฐกิจให้ประชาชนได้มีรายได้เท่าเทียมกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ และให้เท่าเทียมกับประเทศมาเลเซีย การแก้ปัญหาด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ การพัฒนาด้านสาธารณสุขไปทั่วถึง และการพัฒนาการให้บริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง

การเปลี่ยนกรอบคิดด้านการเมือง รัฐต้องเปลี่ยนกรอบคิดและมุมมอง ในเรื่องรัฐชาติเสียใหม่ โดยการใช้กรอบคิดสิทธิมนุษยชน แทนกรอบคิดเชื้อชาตินิยม คือ ชาติไม่ได้ประกอบด้วยชนเผ่าไทย หรือ เลือดไทยเพียงสายเลือดเดียว แต่ ประกอบด้วยชนหลายเผ่าพันธุ์ หลายสายเลือด หลายศาสนา หลายความเชื่อ หลายขนบธรรมเนียม ประเพณี และมีหลายภาษาพูด ซึ่งอาศัยอยู่ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ และ อาณาเขตของประเทศไทย ประเทศไทยมีคนไทยเชื้อสายจีนที่นับถือศาสนาพุทธ เชื้อสายอินเดียที่ นับถือศาสนาฮินดู เชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม ชาวไทยที่นับถือ ศาสนาคริสต์ ชาวมอญ เขมร ลาว พม่า ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยอีกหลายสิบเผ่าพันธุ์ ประกอบขึ้นเป็นประเทศไทย การยอมรับกรอบคิดใหม่ที่เป็นสากลว่า

ชาวไทยเชื้อสายมลายู ที่พูดภาษามลายู และนับถือศาสนาอิสลาม เป็นพลเมืองที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตประเทศที่เรียกว่า ประเทศไทย

ในทางการปกครอง ต้องสนับสนุน เจ้าหน้าที่ให้เรียนรู้ภาษามลายูเพื่อให้สื่อสารได้อย่างถูกต้อง กับประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ยอมศึกษาภาษาท้องถิ่นและไม่สามารถ สื่อสารกับประชาชนได้ การแก้ปัญหาอื่น ๆ ทุกอย่างก็เป็นไปไม่ได้ รัฐจะต้องดำเนินนโยบาย ว่าในพื้นที่ที่คนส่วนใหญ่เกินกว่าครึ่งหนึ่งพูดภาษาไทยไม่ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงาน หรือเจ้าหน้าที่นั้นๆ ต้องเรียนภาษาท้องถิ่นอย่างแตกฉานก่อนจึงจะรับเข้าทำงาน หรือย้ายมาประจำในภาคใต้ เช่นเดียวกับที่รัฐแคลิฟอร์เนีย ซึ่งกำหนดไว้แล้วว่า ข้าราชการทุกคนต้องเรียนรู้ภาษาสเปนที่คนเม็กซิกันซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่พูด และเขียน มิฉะนั้นจะไม่รับเข้าทำงาน รัฐไทยควรส่งเสริมให้ใช้ 2 ภาษาควบคู่กันไป แต่ต้องรณรงค์ จูงใจ ให้ประชาชนที่ไม่รู้ภาษาไทยเห็นว่าการเรียนรู้หลายๆภาษา รวมทั้งภาษาไทยด้วยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง การรู้หลายภาษาจะทำให้ค้าขาย ทำกิจการงานของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการจะสมัครเข้ารับราชการต้องรู้ภาษาไทย ภาษาท้องถิ่น ในนานาประเทศ เช่น ประเทศจีนมีภาษาท้องถิ่นกว่า 80 ภาษา ส่วนอินเดียก็มีภาษาท้องถิ่นหลายร้อยภาษาแต่คนอินเดียล้วนเป็นคนชาตินิยมในความเป็นอินเดีย และขณะนี้ประเทศแคนาดาก็มีภาษาราชการถึง 3 ภาษา คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และจีนกลาง โดยเพิ่มภาษาจีนกลางเข้ามาในภายหลังที่มีคนจีน จากฮ่องกงอพยพไปอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

รัฐควรเลิกปิดกั้นความช่วยเหลือและเงินบริจาคจากชาตินุสลิมนอื่น ๆ รัฐควรอำนวยความสะดวกในเรื่องเงินบริจาค หรือการช่วยเหลือทางด้านวัตถุจากองค์กรต่าง ๆ ในประเทศที่เป็นประโยชน์ต่อคนจนและผู้ด้อยโอกาส เพราะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล รัฐบาลจึงไม่ควรห้าม หรือเหมารวมเอาว่า เป็นเงินสนับสนุนการก่อการร้าย ผู้ไม่หวังดี อาจจะมี แต่มีจำนวนไม่มาก หากรัฐบาลสามารถทำให้ ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่ารัฐบาลมีความจริงจังในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ใครจะมาขย่งอย่างไรก็ไม่ได้ผล ความอยู่ดีกินดีต้องมาก่อนตาม ทฤษฎีความพึงพอใจ ของ มาสโลว์ (Maslow)

ในด้านการศึกษา รัฐควรติดต่อขอความร่วมมือกับประเทศมุสลิมที่เดินสายกลาง เช่น อียิปต์ ตุรกี อินโดนีเซีย และมาเลเซีย มาเปิดสาขา โรงเรียนประถม มัธยมและ

มหาวิทยาลัยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะว่า โรงเรียนในประเทศเหล่านี้ล้วนสอน วิชาสามัญ วิชาคอมพิวเตอร์ ศิลปะ ดนตรี และวัฒนธรรมสากล ควบคู่กันไปด้วย ประเทศไทย ควรจะศึกษาหลักสูตรการศึกษา โรงเรียนสามัญของมาเลเซียและนำมาปรับใช้ นอกจากนี้ ควรจะมีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษากับมาเลเซียอย่างใกล้ชิดด้วย ทั้งนี้ รัฐควรจะเปิด วิทยาลัยวิชาชีพให้ทั่วทั้ง 3 จังหวัด โดยเฉพาะวิทยาลัยแพทย์ แพทย์พื้นบ้าน และวิทยาลัย พยาบาล ซึ่งพยาบาลหญิงที่เป็นชาวมุสลิมมีไม่เพียงพอ เพราะว่า ผู้หญิงมุสลิมมีข้อห้าม ไม่ให้คนต่างเพศที่สามารถแต่งงานกันได้ ถูกเนื้อต้องตัวและห้ามเปิดเผยส่วนใดๆ ของ ร่างกาย (นอกจาก ใบหน้าและฝ่ามือ) ต่อหน้าเพศตรงข้ามที่สามารถแต่งงานกันได้ ดังนั้น ผู้หญิงมุสลิม จึงมักไม่ยอมมหาหมอบผู้ชาย หรือหมอบที่ไม่ใช่มุสลิม นอกจากนี้ควรจะต้อง วิทยาลัยครูเพิ่มและส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเข้ามาเรียนและยึดอาชีพครูเพิ่มขึ้น รัฐบาล ควรจะรับรองคุณวุฒิของ เยาวชนซึ่งจบจากสถาบันสอนศาสนาอิสลามทั้งในและ ต่างประเทศ เพื่อให้สามารถเข้าทำงานได้ตามคุณวุฒิ ที่สำคัญ รัฐต้องไม่มองสถาบันเหล่านี้ ว่า เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ

หลักสูตรการเรียนภาษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรจะบังคับให้ นักเรียนทุกคนทั้ง นักเรียนไทยพุทธ ไทยมุสลิมและไทยจีน เรียนภาษามลายู ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ควบคู่กันไปเพื่อลดช่องว่างในระยะยาว ทำให้การสื่อสารในอนาคตไม่มีปัญหาว่า ไทยพุทธ พุทธภาษามลายูไม่ได้ หรือชาวไทยมุสลิมพูดไทยไม่ได้ นอกจากนี้ รัฐบาลควรสร้าง มหาวิทยาลัยอิสลามให้ใหญ่โตให้เป็น ศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลามของภูมิภาคนี้ด้วย เพื่อว่าไทยชาวมุสลิมจะได้ไม่ต้องเดินทางไปศึกษาไกลถึงตะวันออกกลาง หรือ ปากีสถาน หรือ มาเลเซีย เพราะว่าจังหวัดปัตตานีเคยเป็นศูนย์กลางการศึกษาอิสลาม และมีโต๊ะครู และ อิหม่าม ที่มีความรู้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติอยู่หลายท่านทั้งในอดีต และ ปัจจุบัน ในด้านวุฒิบัตรของชาวไทยมลายูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สำเร็จการศึกษา จากกลุ่มประเทศมุสลิมควรยอมรับและเทียบวุฒิให้ตามมาตรฐานที่ยอมรับกัน ในกลุ่ม ประเทศมุสลิม เช่นการใช้มาตรฐานของกระทรวงศึกษาของประเทศมาเลเซียเป็น หลักเกณฑ์ในการพิจารณา นำมาปรับเปลี่ยนรูปแบบโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในไทย พร้อมกับการจัดหลักสูตร ในโรงเรียนประชาบาล โรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ให้มี

วิชาอิสลามศึกษา และภาษายาวีเป็นวิชาเลือก การจ้างโต๊ะครูหรืออิหม่ามมาเป็นผู้สอนในโรงเรียน

ด้านวัฒนธรรม รัฐต้องสนับสนุนให้มีการแสดงออกในความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ภาษา ประเพณี การแต่งกาย การนับถือศาสนาตามกรอบคตินิยมมนุษยชนระหว่างประเทศที่ไทยเป็นภาคี โดยการให้การศึกษที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น ควรจัดงบประมาณส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทุกประเภทของ 3 จังหวัดภาคใต้ อย่างจริงจัง โดยการสนับสนุนให้นำมาเผยแพร่ในส่วนกลาง ในรูปแบบการจัดกิจกรรมการแสดงหรือนำเสนอผ่านทางสื่อสารมวลชนต่างๆ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นในด้านดนตรี หรือ ศิลปะการแสดง การรำ การฟ้อน การกีฬาและการละเล่นพื้นบ้าน เพื่อให้คนส่วนใหญ่ยอมรับว่า เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ซึ่งประเทศจีนและเวียดนามดำเนินนโยบายนี้ อย่างจริงจัง

ด้านเศรษฐกิจ เป็นมาตรการส่งเสริมให้การยอมรับอัตลักษณ์ประสบความสำเร็จ โดยไม่เกิดการแบ่งแยก หากรัฐบาลแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ คือ ความยากจน ของประชากรส่วนใหญ่ในภาคใต้ได้ ปัญหาทางการเมืองหรือปัญหาอื่นๆ ก็ จะ แก้ไขได้ง่ายขึ้น เมื่อประชาชนมีการศึกษาและอยู่ดีกินดีแล้ว ก็จะมีความสุข และพอใจในสภาพชีวิตที่ดำรงอยู่ ดังนั้น คำปลุกปั่นยุยงส่งเสริมในทางที่ผิด ไม่ว่าจะจากภายนอกประเทศหรือภายในประเทศก็จะใช้ไม่ได้ผล ในอดีตรัฐเคยประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ทั้พื้นที่ของชาวบ้านจำนวนมากใน 3 จังหวัดภาคใต้ รวมทั้งที่จังหวัดสตูลด้วย รัฐจะต้องคืนที่เหล่านี้ให้กับชาวบ้านที่อยู่มาก่อนการ ประกาศ ควรจะมีการปฏิรูปที่ดินให้มีการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเหมาะสม รัฐควรส่งเสริมให้ชาวบ้านออกมากรีดยางในเวลากลางคืนได้เหมือนเดิม เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากการขาดรายได้

รัฐจะต้องทุ่มเทงบประมาณมาพัฒนาเศรษฐกิจ ให้เกิดการจ้างงาน ให้มีอุตสาหกรรม การแปรรูปผลผลิตของท้องถิ่นเพื่อให้มีมูลค่าเพิ่ม เช่น ผลผลิตจากการประมงพื้นบ้านของชาวบ้าน หรือการส่งเสริมอุตสาหกรรมแปรรูปยางพารา แปรรูปผลไม้ท้องถิ่นเมื่อราคาคง การหาตลาดให้ผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้ขายได้ราคาดีโดย ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์ของผู้ผลิตเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง และมีเงินทุนให้กู้ นอกจากนี้ต้องควบคุมหรือห้ามอุตสาหกรรมใหญ่ ที่สร้างมลภาวะและทำลายสิ่งแวดล้อม หรือธุรกิจที่ไม่สอดคล้องกับ

ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวมุสลิม รัฐบาลควรวางยุทธศาสตร์ให้ 3 จังหวัดภาคใต้เป็น ศูนย์กลางการผลิตอาหารฮาลาล โดยการส่งเสริมให้มีการผลิตแบบสหกรณ์ เพื่อประโยชน์ จะได้ไม่ตกอยู่กับกลุ่มทุนใหญ่เท่านั้น ควรส่งเสริมให้ 3 จังหวัดภาคใต้เป็นศูนย์กลางการ ผลิตด้านหัตถกรรม และสิ่งทอ เช่น หมวก เสื้อผ้าฝ้าย และปานสีขาว โสร่ง และกระโปรง ของ ชาวมุสลิม เพื่อส่งออกไปยังกลุ่มประเทศมุสลิมซึ่งมีประชากรกว่า 1 ใน 4 ของ ประชากรโลก

ในการจัดสรรผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น แร่ธาตุ ก๊าซธรรมชาติ ต้อง เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับผลประโยชน์ หรือได้สิทธิพิเศษในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่งด้วย เช่น การเก็บภาษีรายได้จากกิจการเหล่านี้แล้วแบ่งสัดส่วนที่ชัดเจนมา พัฒนาด้านการศึกษาและด้านสาธารณสุข ทำให้ท้องถิ่นเจริญ เพื่อว่าเขาจะได้รักแผ่นดินนี้ เมื่อเขาได้ประโยชน์จากแผ่นดิน เขาย่อมหวงแหนและรักแผ่นดินนี้ โดยที่รัฐไม่ต้องไป โฆษณาชวนเชื่อ

รัฐบาลต้องพัฒนาเศรษฐกิจของภาคใต้ให้เจริญทัดเทียมกับมาเลเซีย โดยการประกัน ค่าแรงขั้นต่ำไม่น้อยกว่ามาเลเซีย เพื่อไม่ให้มีการเปรียบเทียบ และเพื่อป้องกันไม่ให้นำมา เป็นเงื่อนไขว่ารัฐทอดทิ้งไม่พัฒนา การข้ามชายแดนไปทำงานฝั่งมาเลเซียและการถือสอง สัญชาติไม่ใช่ปัญหา ถ้าสามารถนำเงินตราเข้าประเทศได้ แต่ต้องไม่เกิดจากความไม่พัฒนา ของฝั่งไทย

“การแก้ปัญหาปากท้อง” คือ คำตอบ ที่ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ต่างยืนยันเป็นเสียงเดียวกัน ว่า จะสามารถแก้ไข ลดความขัดแย้ง และความรู้สึกเป็น “คนที่ไม่ได้รับการเหลียวแล” ของ ประชาชนในพื้นที่ไปได้อย่างหมดสิ้น โดยขับเคลื่อนแก้ไขไปพร้อมกับการสร้างความ ปลอดภัย ซึ่งปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาและกลไกสำคัญในการคลายปมเยาวชน คน รุ่นใหม่ในเรื่องความเหลื่อมล้ำที่ติดค้างอยู่ในใจตั้งแต่รุ่นผู้ใหญ่ โดยรัฐบาลเน้นย้ำเรื่อง เศรษฐกิจในพื้นที่ เพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ “การพัฒนาไร้รอยต่อ มิติใหม่การพัฒนา ชายแดนใต้” โดยเริ่มพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ภาคการเกษตร การแปรรูป การตลาด และ การท่องเที่ยว โดยเชื่อมโยงเข้าด้วยกันทั้งหมด เพื่อสร้างงานแก่คนรุ่นใหม่ “สิ่งเหล่านี้สร้าง

ความเข้าใจที่ดีต่อประชาชนที่มีต่อรัฐได้ โดยไม่ต้องจับชาวบ้านมานั่งคุยและอธิบายเรื่องชาติพันธุ์และศาสนา”¹⁶

วิเคราะห์ปัญหาการก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัญหาการก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่มีพื้นฐานทางโครงสร้างมาจากการที่รัฐชาติหนึ่งเข้าไปปกครองรัฐชาติหนึ่งมาตั้งแต่ในอดีต คือ สยามเข้าปกครอง ปัตตานี สยามสามารถปกครองเมืองประเทศราชเดิม อาทิ เช่น ล้านนา (เชียงใหม่) หรือญะฮ์ (ลำพูน) นครศรีธรรมราช ได้อย่างกลมกลืนแม้จะเปลี่ยนรูปแบบการปกครองมาหลายครั้งตามยุคสมัย จาก เจ้าผู้ครองนคร เป็น มณฑล เป็น จังหวัด ซึ่งไม่มีการต่อต้านจากประเทศราชเดิม ยกเว้น ปัตตานี เนื่องจาก เมืองประเทศราชอื่น มีพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือหลอมรวม แนวคิด วัฒนธรรม ให้กลมกลืนกัน แม้จะมีอัตลักษณ์บางอย่างที่แตกต่างชัดเจน เช่น การใช้ภาษาเหนือ การแต่งกายแบบล้านนา คนไทยภาคกลางและภาคเหนือต่างก็ไม่รู้สึกแปลกแยก เนื่องจากนับถือพุทธ และไม่มีกรบ่มเพาะที่ทำให้เกิดความแตกต่าง แต่รัฐไทยคิดผิด ว่า ปัตตานี จะเหมือน ประเทศราชอื่น แต่ ปัตตานี มีคนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม คนพื้นเมืองเดิมเป็นมลายู ที่บ้านเกิดถูกสยามยึดครอง โดยส่งคนมาปกครอง ตามระบบการปกครองแบบโบราณและเปลี่ยนเป็นการบริหารจากส่วนกลางแบบปัจจุบัน ซึ่ง คนปัตตานีเดิมไม่เคยยอมรับ เห็นได้จากมีการก่อกบฏและยื่นข้อเรียกร้องหลายครั้ง ปัตตานี ไม่ยอมรับรัฐไทยเหมือนประเทศราชอื่นเพราะมีศาสนาอิสลามเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มคนเชื้อสายมลายูไว้ มีผู้สอนศาสนาที่อาจจะมีแนวคิดรักชาติพันธุ์มลายูในปัตตานีอย่างแท้จริง คอยอบรมบ่มเพาะประชาชน เยาวชน ให้มีแนวคิดรักชาติ กู้ชาติ แบบที่รัฐไทยเสนอแนวคิดการถูกบังคับให้เสียดินแดน รวม 14 ครั้ง ว่าเป็นการถูกรุกราน แก่คนในชาติและเยาวชน ทั้งนี้อาจมีผู้สอนศาสนา ผู้ให้การอบรมบ่มเพาะประชาชน เยาวชน ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่อาจมีแนวคิดแบบอาชญากรรมหรือเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แอบแฝงบ้าง ซึ่งอย่างไรก็ตาม แนวคิดกู้ชาติปัตตานี คือ กระแสหลัก ซึ่งเมื่อรัฐไทยไม่ได้ให้การใส่ใจอย่างจริงจัง โดยระบบการปกครองที่เหมือนพื้นที่ไทยพุทธอื่นๆ การคิดว่าเป็นจังหวัดห่างไกล ผู้ที่ถูกส่งมาปกครอง คือ ข้าราชการที่มีคุณภาพไม่ดีนัก นอกจากเป็นคนพื้นถิ่น งบประมาณการพัฒนาพื้นที่ก็ได้น้อยเนื่องจากจำนวนประชากรไม่มากนัก เป็นจังหวัดชายแดน และ ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นไทยพุทธ

จึงมองไม่เห็นจุดอ่อนของการปกครองปัตตานีในด้านนี้ ระบบเศรษฐกิจก็ไม่ได้รับการพัฒนามาตามไปด้วย ที่สำคัญที่สุดคือการศึกษาที่ใช้ระบบศาสนาเป็นหลัก ทำให้เยาวชนมีแนวคิดแปลกแยก บางครั้งจบการศึกษาในแนวทางศาสนาอิสลามไม่สามารถเทียบคุณวุฒิได้ ทำให้ไม่มีอาชีพ ทางหนึ่ง คือ การเข้าร่วมกับกลุ่มก่อตั้งรัฐปัตตานีเพื่อสร้างความเสมอภาค การได้ตัดสินใจเอง ไม่ถูกปฏิเสธ การสร้างแนวคิดความเป็นรัฐปัตตานี มีมานานจนมีมวลชนมากพอที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างเด่นชัด เริ่มจากเหตุการณ์ปล้นอาวุธปืนที่ กองพันพัฒนาที่ 4 จนถึงปัจจุบัน

แนวทางแก้ปัญหา

แนวทางการแก้ปัญหานี้ อาจจะไม่มีความได้ผลสำเร็จตามต้องการทุกประการ แต่น่าจะเป็นในแนวทางที่ยอมรับได้ทั้ง 2 ฝ่าย คือ รัฐไทย กับ ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (ไม่กล่าวถึงการเจรจากับ กลุ่มแกนนำผู้ก่อความไม่สงบ เนื่องจาก ประชาชน คือ มวลชนของการก่อความไม่สงบ การทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ ฟังพอใจ คือ แนวทางแก้ปัญหา) ในประเด็นใหญ่ที่สุด ได้แก่ การยอมรับอัตลักษณ์ ซึ่งอาจแปลความได้ว่าเป็นการยอมรับความเป็นมลายูมุสลิมเดิม ในพื้นที่ รัฐปัตตานี ซึ่งจะอย่างไรให้เป็นการยอมรับโดยที่ไม่เป็นการสนับสนุนการแบ่งแยกดินแดนหรือเป็นเขตปกครองพิเศษ ซึ่งแม้การเป็นเขตปกครองพิเศษอาจจะไม่ใช่สิ่งที่เลวร้ายเกินไป แบบเขตปกครองพิเศษฮ่องกง ของ จีน แต่คนส่วนใหญ่อาจต่อต้านจนรัฐไทยแก้ปัญหาในแนวทางนี้ไม่ได้ การค่อยเป็นค่อยไปโดยยึดถือความต้องการของทั้งรัฐไทยและคนเชื้อสายมลายู (รัฐไทย เรียก คนไทยเชื้อสายมลายู) ในพื้นที่ นำมาปฏิบัติ ในลักษณะที่ยอมรับได้ทั้งสองฝ่าย เปรียบกับการเลิกทาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งค่อยๆ กระทำ ค่อยๆ แก้ปัญหา เนื่องจากความเป็นมลายูยังคงอยู่ในสายเลือดของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องแก้ปัญหาโดยการยอมรับความเป็นมลายู และการสลายแนวคิดการที่จะฟื้นฟูรัฐปัตตานี การทำให้คนรุ่นใหม่มีแนวคิดอิสลามที่ก้าวหน้า คิดแบบวิทยาศาสตร์ อยากรเห็นความเจริญของพื้นที่อยู่อาศัยอย่างทัดเทียมกับภาคอื่นๆ ไม่ลี้มบรรพบุรุษ แต่ไม่จำเป็นต้องแยกไปปกครองตนเองหรือฟื้นฟูรัฐโบราณปัตตานี

แนวทางที่จะทำให้เกิดความสงบสุขและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย อาทิ เช่น การระดมสมองของทุกฝ่าย ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย นักวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีผลงานศึกษาปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เจ้าหน้าที่ความมั่นคงที่เคยปฏิบัติงาน ผู้ทรงคุณวุฒิ ศาสนาอิสลามทั้งในและนอกพื้นที่ ตัวแทนประชาชนในพื้นที่ ตัวแทนประชาชนทุกจังหวัด มาระดมความคิด รับทราบความจริง กำหนดแนวทางร่วมกัน ในการยอมรับการมีตัวตนของคนเชื้อสายมลายู ในรัฐปัตตานีเดิม ขั้นต้นคือ ให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าครอบครองรัฐปัตตานีของสยาม โดยเปิดเผย การกำหนดแนวทางการศึกษาของเยาวชนโดยมีพื้นฐานทางศาสนาและวิทยาศาสตร์ สอนภาษายาวี ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้แนวทางของประเทศมาเลเซียเป็นแบบอย่าง ยอมรับและเทียบคุณวุฒิผู้ศึกษาทางศาสนาอิสลาม เพื่อให้สามารถทำงาน เข้ารับราชการได้ ทำให้มีอาชีพเสมอภาค เช่น พระสงฆ์จบความรู้ทางศาสนาสามารถนำมาเทียบคุณวุฒิได้ การอนุญาตให้บุคคลถือ 2 สัญชาติได้ คือ ไทยและมาเลเซีย เพื่อให้สามารถเข้าไปทำงานในมาเลเซีย เพื่อนำเงินกลับเข้ามาสู่ประเทศไทยได้ สำหรับผู้กระทำผิดกฎหมายต่างๆ อาจจะมีจำนวนไม่มากนัก ให้ใช้ความร่วมมือทางกฎหมายไทย - มาเลเซีย ดำเนินการ ทั้งนี้การดำเนินการทางกฎหมายต้องไม่ให้เกิดความแตกต่าง สร้างเงื่อนไข เช่น การลงทะเบียนซิมการ์ดโทรศัพท์มือถือ ที่ต้องสแกนใบหน้า ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าเป็นไปได้ควรใช้ทั่วประเทศ เพื่อไม่ให้เกิดเงื่อนไขความแตกต่าง ในทางเศรษฐกิจ ต้องมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะโดยเร่งด่วน กำหนดให้มีท่าเรือน้ำลึก เส้นทางคมนาคม ทางถนน ทางรถไฟ ที่ทันสมัย กำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อดึงเอกชน ทุนต่างชาติ มาลงทุน สร้างงาน เพื่อไม่ให้คนในพื้นที่หันไปพึ่งพิงกลุ่มโจร เนื่องจากมีงาน มีอาชีพ มีมั่นคง และการกำหนดรูปแบบการเก็บภาษีใหม่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เป็นรูปแบบพิเศษ เพื่อให้เงินภาษีนำมาใช้พัฒนาท้องถิ่นให้ได้มากขึ้น และพัฒนาให้เท่าเทียมภาคอื่นๆ ของไทย สนับสนุนให้เกิดโรงงานผลิตอาหารฮาลาล การผลิตหมวกและเสื้อคลุมอิสลาม โดยให้เกิดการส่งออกไปยังประเทศมุสลิมทั่วโลก ซึ่งทุกประการมีรายละเอียดปลีกย่อย ความยุ่งยากในการดำเนินการ แต่ภาครัฐต้องเป็นหลักสนับสนุนให้เกิดขึ้น โดยต้องไม่หวาดระแวงว่า ไทยพุทธ หรือ ไทยมุสลิม หรือ มุสลิมมลายู จะได้ประโยชน์ แต่เพื่อความสงบสุข และใช้ความเจริญ ความอยู่ดีกินดี ความยอมรับกัน เป็นยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหา

สรุป

เมื่อกล่าวถึงการยอมรับอัตลักษณ์ ของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชาชนในภาคอื่นจะมีความหวาดกลัวตามมาว่า อาจจะเป็นช่องทางส่งเสริมให้เกิดการแบ่งแยกดินแดน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการแบ่งแยกประเทศหรือเขตปกครองพิเศษ แต่ในการยอมรับอัตลักษณ์ในอีกแง่มุมหนึ่งอาจทำให้การต้องการแบ่งแยกหมดไป ในกระบวนการและรายละเอียดอาจจะเป็นเรื่องยาก แต่ต้องดำเนินการบนพื้นฐานของความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่และภาครัฐเอง ถึงแม้ว่าความย้อนแย้งในแนวคิดกับการกระทำในการยอมรับอัตลักษณ์ของรัฐไทยจะยังมีอยู่ เช่น เมื่อดูภาพยนตร์เพลงชาติไทยที่รัฐไทยเปิดในเวลา 08.00 นาฬิกา และ 18.00 นาฬิกา แล้ว จะพบว่า มี ภาพชนเผ่า คนบนพื้นที่สูงปรากฏในภาพยนตร์มากมาย อันหมายถึง รัฐไทยยอมรับว่า ประเทศไทยประกอบด้วยหลากหลายเผ่าพันธุ์ “เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล” แต่ในความเป็นจริง ชนเผ่า คนบนพื้นที่สูง ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย บัตรประชาชนไทย ดังนั้น เราควรทำเรื่องการยอมรับอัตลักษณ์ให้เป็นรูปธรรม ในทุกภาคของประเทศไทย ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจจะไม่มีความซับซ้อน แต่ถ้ารัฐไทยอธิบายให้เข้าใจว่าการยอมรับ อัตลักษณ์ คือการยอมรับในเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ที่แตกต่าง แต่เกิดบนแผ่นดินเดียวกัน อยู่ร่วมกันได้ โดยเฉพาะการมีเสรีในการนับถือศาสนา ได้รับระบบสาธารณสุขภาคพื้นฐานที่ทัดเทียมกับภาคอื่นๆของไทย โดยมีระบบจ้างงาน เศรษฐกิจที่ดี ถิ่นฐานเกิดมีความเจริญ อยู่แล้วมีความเจริญรุ่งเรือง ระบบการปกครองเป็นธรรมและตอบสนองความต้องการ เชื่อว่าไม่มีประชาชนคนใดอยากออกไปปกครองตนเอง ซึ่งมีความไม่แน่นอนว่าจะเกิดอะไรในอนาคต ทั้งนี้ต้องมีระบบการศึกษาที่จะทำให้ทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนา และ ไม่มีแนวความคิดสุดโต่งด้วย อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะจบลงหรือไม่ และจะจบลงเช่นไร ผู้ที่แก้ไขปัญหาคงมิใช่เพียงหน่วยงานใหญ่และย่อย คือ รัฐบาล กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า และ ศูนย์อำนาจการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงหน่วยงานรัฐในพื้นที่ แต่ต้องอาศัยพลังขับเคลื่อนจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศทุกภาคส่วน ร่วมแก้ไข และสร้างวันใหม่ที่มีแต่รอยยิ้มของผืนแผ่นดินปลายสุดแดนสยามนี้ไปด้วยกัน